

hagué una forma minoritària BETUL- (BETULA) amb -L- senzilla, que ha deixat descendència en els Alps, en formes com *bédola*, particularment en els Grisons: *Bèdul* a Leggia (Roveredo), *Motta della Bèdolen* a Soazza (Mesolcina), boscos de bedolls (Planta-Sch., *Rät. N.-B.*, i *Festsch. Gauchat*, 209ss.); i en molts altres parlars del N. d'Itàlia.² Les formes castellanes corresponen a BETŪLE (o BETŪLO-, BETŪLE). D'altra banda tenim BETŪLO- en gallego-portuguès: allí pogué haver-hi primer una forma com *béduo*, i més estès *bíduo*,³ amb derivats *bedueiro* o *bidueiro*, -*ugueiro*, d'on el gallec *bido*, port. *vido*, i les seves variants dialectals *bidro*, *brido*, *bidulo*, *bedul*, *bidueiro*, *bedugueiro*, i en castellà local de Galícia *bedugo* i d'Àstúries *abedugu*; vegeu DCEC I, 7-8; Schuchardt, *BhZRP* VI, 60; A. Castro, *RFE* V, 31. En la Gal·loromània predomina el tipus BETULLOS, BETULLA, oc. *bedol*, fr. ant. *beol*, d'on el modern *boulevard*, antic diminutiu romànic; en el Nord del Llemosí hi ha, però, una variant *betoula* que postula *BETŪLLA (amb geminada potser en relació amb la de BETTIO-, Ant. Thomas, *Rom.* xxxvii, 114-5n. i 116-7).

L'altre nom català *beç*, és avui popular a totes les valls pirinenques de l'Est, pels dos vessants, a partir de la més baixa Cerdanya: és ja l'única forma coneguda a Lles, i la tinc anotada de Grus, Urtx, El Vilar, Portè, Brangolf, Er, Eina i St. Pere dels Forcats; a tots els pobles cerdans ho diuen amb è oberta i així mateix a Sant Llorenç de Cerdans.⁴ És *bèç* també la forma general a Conflent, Vallespir i a tota la Cat. francesa (oït, per exemple a Prunet, Torinyà, Vallmanya, Estoer i Vallstàvia, amb plural *beços*, o amb el dialectal *becis* en els últims).⁵ Continua amb è oberta a la Vall de Ribes (oït a Pardines) i fins a Collsacabra i Montseny.⁶ Però a la zona intermèdia hi ha una altra pronúncia: *bés*, *bésus*, amb *e* tancada a tota l'alta vall del Ter, des de St. Pere de Torelló cap amunt, anotat allí, a St. Pau de Segúries, Freixenet i Setcases;⁷ i encara que ja pocs n'hi ha, més a llevant, el mot encara és usat a la Garrotxa i alguna alta localitat de l'Empordà, segons *AlcM* (no sé allí amb quin timbre vocàlic), i no és inversemblant que aquest nom vagi coexistir amb l'altre pertot arreu en català antic, tenint en compte l'extensió del vell derivat *beçulla*, -*çull*.

Les dues formes bàsiques del nom català existiren ja en cèltic, si bé solament BETULLA es transmeté al llatí escrit, ja esmentat repetidament per Plini, i amb útils informacions sobre l'ús de la seva escorça en cistelles, fleixos i assots: «gallica haec arbor --- terribilis magistratum virgis, eadem circulis flexilis, item corbium costis», però quant a l'etimologia importa més la darrera dada: «*bitumen* ex ea Galli excoquant» (*N. H.* XVI, 74-5). Així veiem com el llatí BITUMEN 'betum' ha de ser també celtisme, extret de la mateixa arrel en les bosquíries alpines i apeníniques.

I és probable que la terminació en (-L)-L-, si bé ja transmesa pels celtes, tingué ací caràcter diminutiu, tal com un mil·lenari més tard es fixà en francès el diminutiu *boulevard*, extret de *boule* (< *bedle*), forma

encara usada a Picardia i Champagne. Però una forma més radical BETŪA fou la primitiva (ço que ens explica la vocal tònica de BETULLA en el diminutiu), i d'aquest BETŪA provenen les formes britòniques: ky. *bedw*, que en bretó és generalment *bezven*, primitivament plural-collectiu de *bezu*,⁸ al qual corresponen així mateix collectius en -*enn* en les altres llengües britòniques (ky. *bedwenn*, mentre que en còrnic antic aquest *bedewen* ha pres el sentit secundari de 'pollancre').⁹ Sobre aquesta base BETWA es formà en les altres branques del cèltic una forma derivada o amplificada en -IA, o sigui *BETWĪA, de la qual prové el goidèlic *beithe*, si bé en irlandès mitjà aquest apareix glossat com a «buxus» (el nom del bedoll ja hem vist que passà a d'altres plantes més o menys semblants, no sols el boix sinó també al pollancre en còrnic). Ara bé, és ben comprensible fonèticament que aquest radical complex BETWĪ- aparegué en romànic, un poc simplificat en *BETTIUS, pare del nostre *beç*;¹⁰ mirant-ho com a romanistes no ens cal res més, de manera que amb raó dóna Jud (*ASNSL* CXXIV, 104) la triada BETULLA, -ULLU ~ BETUA ~ BETTIUS, com a simplement paral·lela de VERNA ~ VERNUS ~ VERNIUM, -IA (collectiu, oc. *vernha*, *Lavergne*, al costat del cat. VERN). El tipus romànic *BETTIUS està documentat no sols en català sinó en una part del territori occità i ja apareix en algun text medieval (*bez*, pl., en el Cartoral de Beaulieu, Creuse, *Rom.* xxxvii, 114, i *RLR* XXIV, 215); avui apareix *bès* en els Alps (*ASNSL* CLXXII, 131),¹¹ en el valdès de Neuhengstett (*ZRPh.* L, 452), en el Llemosí (*bé* i el seu diminutiu *bessol*, Béronie) i *bèç* des de l'alta conca de l'Arieja fins a Batmla (on sona amb ç interdentat, Rohlfs, *Le Gc*, 106, § 393). Ha existit també *biezo* en algun parlar castellà de la Rioja, Navarra del Sud i Sierra de Gredos (Schuchardt, *BhZRP* VI, 60).

Per a les formes cèltiques i romàniques en general, vegeu Pok. *IEW*, 480.32; Pedersen, *VglGKSpr.* I, 233; Thurneysen, *IdgF* XXI, 175; Hubschmid, *RCelt.* I, 256; Walde-H., s. v.; Bolelli, *ItDial.* XVII, 175; *REW*, 1067-70a; *FEW* I, 345-7; Jud, *Mél. Duraffour*, 194-203.¹²

És possible que del mateix cèltic BETŪA d'on vénen *beç*, *bedoll* i *betum* es vagi derivar també el tipus *BETUSKA/BOTUSKA, d'on provenen els oc. *bedosca* i *bodosca* (*FEW* I, 471) i el ross. ant. *bedosca* 'residu d'una bresca, cerut' (1296, *RLR* V, 92).

DERIV.: Collectius: *bedollar* (Verdaguer; a Sorpe «la partida *La Devesa* és un *bedollà*»); *bedollera*, en el Segre, a Cerc, Junyent i Sellui (i cf. *Budellera* [?] supra). *Beçosa* (a la Ribera d'Eina: «lieu planté de bouleaux», Jampy, o. c.), i amb -ETUM *Lo Becet* en el Capcir, a Puigbalador. *Beçeda* [1346, veg. supra].

El derivat més interessant, pel seu significat, àrea (cf. supra) i forma derivativa, és *beçull* (Verdaguer, *Canigó* X, 94; i usat a Castellbò, Andorra i Lledó) o *beçulla* 'got que es fan els montanyencs amb l'escorça del bedoll (o del cirerer) cosint-la i donant-li forma' (per agafar-lo la perforen i hi fan passar un broc), recollit a tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera